

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК УМОВА ПРОЕКТУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Ігор ЛЕЦЮК

Україна, м.Запоріжжя, Запорізький педагогічний коледж

У статті розглянуто інформаційно-комунікаційну компетентність майбутнього вчителя початкової школи як одну з умов проектування комунікаційного освітнього середовища, необхідність її формування в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність, комунікаційне освітнє середовище, інформаційно-комунікаційні технології, вікі-технологія.

Постановка проблеми. На кожному щаблі розвитку суспільства перед системою освіти постають нові завдання щодо підготовки підростаючого покоління. На сучасному етапі накопичення знань та розвитку інформаційних технологій виділяється особлива функція – готувати учнів, які б вільного орієнтувалися в інформаційному просторі, мали власний стиль мислення, систему цінностей, цілей тощо. Сьогодні визначальною у цьому плані є роль інформаційно-комунікаційних технологій, які динамічно розвиваються і стають системоутворюючим чинником розвитку сучасного суспільства та системи освіти як його складової.

Розділ "Мета, пріоритети і принципи розвитку освіти" Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті ставить головну мету української системи освіти, яка покликана забезпечити "створення та впровадження інформаційних технологій навчання" [1].

Не новина, що сьогодні значна частина дітей вже мають певний досвід використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), а, отже, формування їх особистості зазнає відповідних впливів, які необхідно враховувати, проектуючи навчально-виховний процес у школі. Аудиторія користувачів всесвітньої мережі розширюється і молодшає, мережні сервіси стають доступнішими, приваблюють своєю новизною та можливостями і мають стихійний вплив на розвиток молодшої людини. Мусимо констатувати той факт, що сьогодні час дозвілля дітей, – розваги за ПК, як правило, перевищує гігієнічні норми. Батьки часто не розуміють існуючої небезпеки, а вчителі недостатньо активні в проведенні профілактики комп'ютероманії.

Сучасна школа повинна забезпечити входження дитини в нове для неї середовище разом з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що покликані стати освітніми. Тут слід підкреслити роль організованого інформаційно-комунікаційного середовища, що виконуватиме освітні функції. А разом з тим – необхідність підготовки суб'єктів інформаційного середовища, що визначатимуть його структуру та зміст,

здійснюватимуть інформаційний педагогічний супровід. Тут потрібний педагог нової форми як професіонал та людина культури, здатний до формування, розширення та збагачення досвіду дитини, з достатнім рівнем сформованості компетентностей в сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

В даному аспекті зростає роль вчителя, викладача, що виявляється в готовності орієнтуватися у великих потоках інформації, у знаннях законів функціонування інформаційних систем, методики їх застосування на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з умов успішної підготовки учнів є інноваційна діяльність вчителя. Її необхідність зумовлена постійним розвитком науки, а також бажанням користати з її надбань і небажанням практикувати віджиті методики. Інноваційна діяльність вчителя характеризується змінами в цілях, змісті освіти, засобах навчання, нових ідеях виховання (Ю. П. Азаров, Д. Байярд, Б. Спок), способах і прийомах навчання (В. Ф. Шаталов), розвитку (В. В. Давидов, Л. В. Занков), вихованні молодших школярів (Ш. О. Амонашвілі) та ін.

Динамізм інформаційно-комунікаційних технологій та їх системність в житті підростаючого покоління вимагають від вчителя в цьому аспекті бути на крок попереду.

Наукові основи професійного розвитку педагогічних кадрів у професійній освіті досліджували вчені В. І. Бондар, В. С. Лутай, С. Ф. Клепко, В. В. Олійник, Н. Г. Протасова, Л. П. Пуховська, Т. І. Сущенко та ін.

Наукові дослідження Н. В. Морзе, В. В. Олійника, В. І. Клочко, Ю. С. Рамського, О. В. Співаковського присвячено вивченню проблеми використання в професійній освіті сучасних інформаційних технологій, зокрема веб-технологій та їх вплив на розвиток пізнавальної діяльності в освітньому процесі.

Застосування інформаційних технологій у початковій ланці досліджують М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, О. Г. Козленко, Ф. М. Ривкінд, О. В. Якушина та ін.

Теоретичні та практичні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі у своїх працях розглядали М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, С. А. Раков та інші.

У публікаціях Н. Р. Балик, Н. П. Дементієвської, А. П. Забарної, В. В. Осадчого та ін. перспективними серед веб-технологій для вирішення різноманітних освітніх завдань виділено технології Веб 2.0.

З використанням можливостей сучасних інформаційних технологій нерозривно пов'язане дистанційне навчання, теоретичні та методологічні основи якого розглянуто в роботах В. І. Клочко, Н. В. Морзе, В. В. Олійника, Ю. С. Рамського, О. В. Співаковського та ін.

У документах „Освіта: прихований скарб” [2] „Ключові компетентності для навчання упродовж життя” [3] розкрита місія освіти - визначення тих опорних умінь і ключових компетентностей, яких людина має набути в процесі освітньої підготовки. Окреме місце серед ключових компетентностей посідає компетентність у галузі ІКТ, оскільки саме ці технології постають характерною ознакою епохи суспільства сталого розвитку.

На нашу думку, володіння ІКТ-компетентностями майбутнім вчителем є однією з умов формування інформаційно насиченого комунікаційного освітнього середовища.

Метою статті є розкриття необхідності формування ІК-компетентності як умови формування освітнього середовища та опис технологій проектування інформаційного освітнього середовища.

Основний матеріал. Сьогодні ми всі живемо в інформаційному суспільстві, що стрімко рухається на гребені ІК-технологій. Щоб орієнтуватися в ньому, користати з нього, бути його активним учасником слід формувати ключові інформаційні компетентності, комп'ютерну грамотність задля оволодіння необхідних технологій. Особливо актуальним це питання є стосовно системи освіти, де ІКТ покликані допомагати у формуванні інформаційної картини світу підростаючого покоління.

Під час проведення відеоконференції "Реформування системи освіти: цілі, завдання, очікувані результати" у квітні 2011 року заступник Міністра освіти і науки, молоді та спорту Борис Жебровський однією зі складових "глибинних реформ" системи освіти назвав інформаційно-комунікативні технології (ІКТ), їх стовідсоткове впровадження. Та першочерговим завданням на цьому шляху заступник міністра намітив оволодіння комп'ютерною грамотністю перш за все вчителем. За його словами, сьогодні, порівняно з рівнем комп'ютерних знань учнів, деякі вчителі виглядають, "м'яко кажучи, людиною з іншої епохи" [4].

Дослідження проблеми впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у загальноосвітні навчальні заклади підняли на поверхню питання навчання вчителів новітніми технологіям. На цьому наголошували у своїх працях В. Биков, Л. Брескіна., А. Звягіна, В. Зіяутдінов, М. Жалдак, Н. Морзе, І. Прокопенко, М. Пшукова, О. Співаковський та інші.

Проблеми підготовки вчителів відображені в законах України “Про освіту” [5], “Про вищу освіту” [6], Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття) [7], Національній доктрині розвитку освіти [1] та ін.

Протиріччя між низьким рівнем підготовки вчителя та потребою в цих знаннях з боку школи можна вирішити шляхом цілеспрямованого формування ключових

інформаційних компетентностей, інформаційної культури для їх реалізації в проектуванні інформаційного освітнього середовища. Комплексне використання засобів ІКТ сприятиме розвитку творчих та когнітивних здібностей учнів в умовах нерегламентованого навчання, розвиватиме швидкість думки, гнучкість мислення, його оригінальність і точність (навички дивергентного мислення), що дасть змогу неоднозначно дивитися на речі, одночасно висувати різні правильні ідеї, приймати рішення.

До проблеми організації такого середовища необхідно підходити з позиції системності, цілеспрямованості, повноти, зворотного зв'язку, вичерпності. Під інформаційно-насиченим освітнім середовищем розуміємо цілеспрямовано створюване освітнє середовище, адекватне сучасному стану розвитку інформаційних технологій, яке задовольняє інформаційні потреби учасників освітнього процесу в творчій продуктивній діяльності і відповідає завданням інформаційного етапу суспільного розвитку.

На думку В. Єфименко, використання ІКТ в проектуванні інформаційного середовища вимагає кардинального переосмислення цілей, змісту, форм і методів підготовки учителів на новому сучасному рівні. Необхідне при цьому дотримання наступних принципів:

- принцип відкритої інформаційної системи;
- принцип організації, самоорганізації і розвитку в узгодженій роботі усіх учасників інформаційно-педагогічного процесу;
- принцип варіативності у розвитку інформаційного середовища;
- принцип інформаційного середовища як сприятливого соціального середовища, яке активізує інтелектуальні, моральні, комунікативні можливості особистості, що забезпечують комфортну інтеграцію в соціумі і культурі [8].

Навчальні матеріали нового покоління орієнтують вчителя на використання сучасних методів навчання та освітніх технологій, принципово змінюють освітнє середовище в бік активного використання ІК-технологій. Компетентісний підхід – основа для розробки нових засобів навчання.

Важливою характеристикою інформаційного освітнього середовища є його цілісність, яка забезпечується шляхом розширення інструментарію; зв'язками між диференційованими компонентами середовища, утворення між ними різних зв'язків. На думку А. Дріккера "без налагодження постійних зв'язків між найвіддаленішими галузями знань не вдасться створити живої картини світу, задіяти асоціативну пам'ять, врахувати особливості і мотиви особистості, посіяти інтерес до різних предметів та явищ навколишнього світу, розвивати потенціал людини" [9].

Розглянемо деякі інформаційні технології, що застосовуються в навчальному процесі:

- Second Life (Друге життя) – дозволяє створити особливе інтерактивне навчальне середовище, світ, який може конструювати вчитель або самі учні, наповнити його морями, лісами, містами і селами, реально існуючими людьми (і зв'язуватися з ними по Skype або email) або вигаданими;
- Skype. За допомогою цієї програми можна спілкуватися з мільйонами людей по всьому світові абсолютно безкоштовно;
- Блоги. Блог – мережевий щоденник одного або декількох авторів, що складається із записів у зворотному хронологічному порядку або, іншими словами, це сайт у вигляді журналу, сортований по датах.
- Hot Potatoes – універсальна програма-оболонка, що дозволяє викладачам самостійно, не вдаючись до допомоги програмістів, створювати інтерактивні тренувально-контролюючі вправи у форматі HTML.
- JQuiz. Вікторина – питання з множинним вибором відповіді (4 типи завдань). Учитель має можливість закласти в вправу коментарі до всіх варіантів відповідей.
- JCloze – Заповнення пропусків. Учні можуть попросити підказку і побачити перші літери пропущеного слова. Ведеться також автоматичний підрахунок очок. Можна "пропускати" певні слова, а можна, наприклад, кожне п'яте.
- JMatch – Встановлення відповідностей (3 типи завдань).
- JCross – Кросворд.
- JMix – Відновлення послідовності.
- Wiki. WikiWiki (Wiki) – це колекція взаємопов'язаних між собою записів. (Уорд Каннінгем – творець технології – назвав цей додаток середовищем для швидкої гіпертекстової взаємодії.) У WikiWiki реалізована радикальна модель колективного гіпертексту, коли можливість створення і редагування будь-якого запису надається кожному з членів мережевого співтовариства та інші.

Остання технологія, на нашу думку, заслуговує особливої уваги. Для подальшого розгляду теми уточнимо розуміння поняття вікі-технології. Це поняття розглядається у [10] як "середовище для швидкої гіпертекстової взаємодії" або колекція взаємопов'язаних між собою записів, як засіб для швидкого спільного створення та оперативного поширення і редагування гіпертексту. У [11] термін "вікі" визначено, як модель сайтів, контент яких може змінювати користувач. Ряд джерел [12; 13] визначають цей термін як гіпертекстове середовище, де багато людей може створювати, правити та структурувати

письмову інформацію. А тому можна вікі-технологію розглядати як середовище педагогічної взаємодії для створення спільних освітніх ресурсів.

Використання педагогом можливостей цієї технології забезпечує умови для:

- самостійного створення освітніх матеріалів та їх опублікування в мережі;
- доступу до відкритих, безкоштовних та вільно поширюваних навчальних веб-ресурсів мережі Інтернет;
- звернення до веб-ресурсів під час аудиторних занять та в позанавчальний час;
- поглиблення знань та вдосконалення навичок використання можливостей ІКТ;
- спільної діяльності в педагогічній спільноті;
- спілкування вчителя з учнями;
- спілкування учнів між собою.

Зазначене вище дає змогу вчителю організовувати освітній процес за наступними напрямками:

- планування та організація навчально-виховної діяльності;
- спільне написання статей, творів, рецензій тощо;
- співпраця з учнями у класі та в позакласній роботі;
- середовище для обговорення проектів та інших методичних матеріалів;
- розміщення та ознайомлення педагогічної спільноти з авторськими методиками, технологіями;
- рефлексія навчальної діяльності.

Це надає змогу педагогу оволодівати та вдосконалювати навички роботи з веб-технологіями, професійну майстерність.

Висновки. Сьогодні інформатизація освіти і науки характеризується глобальністю процесів. ІК- технології визнані у всьому світі ключовими технологіями XXI століття, які на найближчі десятиліття будуть запорукою економічного зростання держави та основним двигуном науково-технічного прогресу.

Сучасна освіта прийняла виклик інформаційного суспільства і наше завдання скористатися його потужностями у повні мірі. Завдання освітян та батьків – йти назустріч інноваціям інформаційного суспільства, оволодівати сучасними технологіями, вчити людей з самого дитинства і на всіх етапах освітнього процесу не боятися інформації, навчити нею користуватися, з нею працювати і правильно розпоряджатися. Це можливо шляхом створення інформаційно-комунікаційного середовища. Ефективність інформаційно-комунікаційного середовища залежить від того, наскільки свідомою та активною буде в ньому позиція вчителя, його здатність до інноваційної діяльності,

педагогічна позиція. Від знання та навичок використання педагогом ІКТ залежатиме функціональне багатство середовища, його неоднорідність, складність, зв'язаність компонентів, тобто утворення між ними різноманітних зв'язків. Комбінація педагогічних інновацій та ІК-технологій – умова створення ефективного інформаційно-комунікаційного середовища в навчально-виховному процесі, успіх його використання, педагогічний ефект залежить від педагога.

Основні напрямки продовження дослідження ми вбачаємо у конкретному наповненні розглянутих Інтернет-технологій навчально-методичними матеріалами та цілеспрямованому їх застосуванні у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Сільська школа України. – 2001, 22 лип. – С. 1–16.
2. LEARNING: The Treasure Within : Report to UNESCO the International Commission education for the Twentyfirst Century. – P. : UNESCO Publishing, 1998. – 266 p.
3. Key Competences for Lifelong Learning : A European Reference Framework, Implementation of “Education and Training 2010”, Work programme, Working Group B “Key Competences”. – November 2004. – 22 p.
4. Учителів посадять за парти вивчати комп'ютерну грамотність.: - [Режим доступу]: <http://www.unn.com.ua/ua/news>
5. Закон України “Про освіту” // Освіта. – 1995. – 15 серп. (№ 31). – С. 1–4.
6. Закон України “Про вищу освіту” // Освіта. – 2002. – 20–27 лют. (№ 12–13). – С. 5–12.
7. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття) // Освіта. – 1993. – груд., № 44–46. – С. 2–15.
8. Ефименко В. Н. Педагогические основы разработки проект-программы информационной среды высших учебных заведений: . - [Режим доступу]: <http://www.ito.su/2002/IV/IV-0-136.html>.
9. Кубань: проблемы культуры и информатизации. № 1(16), 2000 / Гл. ред. И.И.Горлова. – Краснодар, 2000. – 55 с.
10. Патаракін Є. Д. Створення учнівських, студентських і викладацьких спільнот на базі мережевих сервісів Веб 2.0. / Є. Д. Патаракін – К.: Навчально-методичний центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2007. – 88с.
11. Балик Н. Р. Активне навчання з використанням технологій Веб 2.0 : навч. пос. [для студ. пед. спец., учителів, учнів] / Н. Р. Балик, О. О. Лялик – Тернопіль : Навчальна книга "Богдан", 2009. – 88с.
12. Гипертекст – от Memex до wiki [Электронный ресурс] : Леонид Черняк // Открытые системы. – 2003. – № 11 . - [Режим доступу]: <http://www.osp.ru/os/2003/11/183615/>
13. Рогушина Ю. В. Внедрение современных Интернет-технологий в образовательный процесс [Електронний ресурс] / Ю. В. Рогушина // Educational Technology & Society. – 2008. – 11(3) . - [Режим доступу]: <http://www.twirpx.com/file/391475>